

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Белюга Т.В.

*кандидат філологічних наук, старший викладач,
Підготовче відділення для іноземних громадян,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

МОДИФІКАЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОГО МАТЕРІАЛУ. СІЛЬСЬКИЙ СВІТОПОРЯДОК

Фольклорний репертуар модифікується. Великі епічні жанри згасають, лірична пісенність побутує серед респондентів старшого покоління, втрачається вікова та гендерна стратифікація тексту, подекуди в фольклорній групі відсутня диференціація між родинно-побутовою та календарно-обрядовою пісенністю, актуалізуються серед представників середнього та молодшого покоління малі фольклорні жанри, з-посеред яких анекдоти, тости, прислів'я та приказки тощо. Такі модифікації можемо пов'язати і зі зміною життєвого темпу, швидкоплинністю політичної та економічної ситуації тощо. Все це викликає до життя лаконічні фольклорні форми, які є динамічними, необтяженими тропікою. Зауважимо на трансляції в селянське середовище міського фольклору, який трансформується завдяки процесам дифузії, конвергентності, контамінації, інтерферентності. Однак, заслуговує на увагу стабільне функціонування жанрів бувальщини, меморату, сімейного фабуляту, які уведені в науковий обіг фольклористики не так давно і, відповідно, стали об'єктом наукового студіювання. Проблематика, яка порушується в уснословесних текстах, не змінилися кардинальним чином. У репертуарі превалує тематика міжстатевих взаємин, сімейних проблем, взаємин між мешканцями рідних поселень, історичної минувшини, політичної ситуації тощо. Зміна фольклорного репертуару є відображенням способу життя і побуту фольклорного

колективу – мешканців села, його контактів з містом, а наслідком цього – самоусвідомлення та світогляд носіїв традиційної культури.

Головні свята, пов'язані з господарсько-природними циклами (зокрема зі скотарством), у видозміненому вигляді все ж продовжують своє побутування.

Святочна культура як і раніше, так і нині є консолідуючим простором взаємин молодих людей, що сповнює символізмом календарну обрядовість. Принципи, форми і змістове наповнення календарних свят у переломленому часом варіанті транслюється від старшого до молодшого покоління.

У традиційній культурі через рукотворні реалії людина не лише облаштовує «свій» життєвий простір (реманент, дім, село), але й маркує та фіксує момент включення «іншого» простору (ліс, річка, степ тощо), які також визначають сферу її життєдіяльності. Організація хатнього простору, господарських споруд, сільських будівель загального користування узгоджуються з двома взаємозалежними системами уявлень: раціонально-господарською та космогонічною. Особливим сенсом наділені «порогові» предмети (хатні обереги; паркан; придорожні каплиці й хрести і т. п.). Ці охоронні за своєю функцією предмети в уявленнях людей мають природну чи божественну силу, яка формалізується через символи. Простір рукотворних реалій наділений «господарями», з якими людина через систему нормативних дій вибудовує стосунки. Зберігається система особливо значущих предметів, задіяних в предметно-знаковій діяльності, яка законсервувала міфологічне «бачення» нашими предками світу і зберегла їхні «вказівки» на взаємодію зі світом. Рукотворні предмети знаково опосередковують взаємодію людей один з одним, з Богом, з «господарями», з природою. Їда, як результат рукотворної діяльності, зберігає свою традиційність, що зумовлено залежністю від природних реалій. Зміни в предметній сфері і зміна щодо ставлення людини до предметного світу спричиняють до модифікації традиції.

Особливого значення надається інтер'єру хатнього простору у святочний період, коли, за уявленнями селян, утворюється «щілина» між світами і духи померлих предків «відвідують» соціальний світ, світ живих. Святочно прибрана селянська хата до Великодня засвідчує

увагу до рукотворних деталей, які окрім естетичної функції транслюють сенси через знаки: «Над столом літають, як живі, три голубки, наче у хмарі, у диму од ладану...

Ось на сцінах які гарні із ялини хрести, а ще кращі на хрестах вишиті рушники, скрізь по білих сцінах вісят на цвяхах із шишками чемали із ялинки гіллячки, образи убрани рушниками і обтикани світло-зеленим і голубим ялівцем, піл застелений білим полотном, унезу вишитим, радном. На полу, як гори, лежат п'ят пухових подушок, на які надіти білі вишити наволочки...» [2, с. 125]. Сенси неперервного життєвого процесу, а отже ідею вічності – трансльовану Великоднем – репрезентують хрести з ялини та ялівця, паперові голуби – маркують християнські образи безсмертної душі тощо.

За звичаєм, рубіжні календарні свята – Різдво та Великдень – вимагали від селянина-землероба кардинального наведення ладу не лише в межах хатнього простору, а й у межах дворища, вулиці, села. В такий спосіб селянин актуалізує щоразу освоєння свого Місця, сам процес окультурення середовища наче уявно повертає його до першопочатків творення свого світу, а сам він наслідуює поведінку деміурга: «Мати уже побілила хату, сіни попідводила руденкою глиною, помила вікна, обвела кругом вікон рами зеленою краскою» [2, с. 42].

Циклічність життєвого процесу селянина-землероба і нині прямо корелює з землеробським роком. Не зважаючи на модифікації фольклору та його окремих жанрів, які ми пов'язуємо зі зміною життєвого темпу більшості людей, сільський світопорядок зберігає свою архаїчність.

Список використаних джерел:

1. Дей О.І. Сторінки з історії української фольклористики / О.І. Дей. – Київ: Наукова думка, 1975. – 365 с.
2. Демірська Г. Великдень у Романівці / Г. Демірська. – Київ: ПП «Вершинські», 2011. – 160 с.
3. Івановська О.П. Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів. Підручник / О.П. Івановська. – Київ: ВПК «Експрес-Поліграф», 2012. – 336 с.
4. Лановик М.Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник / М.Б. Лановик, З.Б. Лановик. – Київ: Знання-Прес, 2006. – 591 с.